

Opgroeien in een samengesteld gezin

Geplaatst: 25 april 2015 09:59, laatste wijziging: 25 april 2015 10:29

Stephan Bol

Het aantal scheidingen in Nederland is in een paar decennia tijd sterk toegenomen. Wat is de invloed daarvan op de levens van mensen en op de Nederlandse samenleving? Vandaag: overlevingsstrijd in een samengesteld gezin. Een samengesteld gezin brengt alle leden in een loyaliteitsconflict. Professionele ondersteuning is vanaf het begin vereist, niet pas als het misgaat.

Richard scoort bij de E3 van zijn voetbalclub. Juichend wil hij naar de kant rennen om het doelpunt met zijn ouders te vieren. Maar welke kant ren je op als papa met zijn nieuwe liefde aan de ene zijlijn staat en mama met haar nieuwe partner een plekje aan de andere kant van het veld heeft gekozen?

Het is een even simpel als veel voorkomend probleem van kinderen die opgroeien in samengestelde gezinnen, zegt Esther Faro, zorgcoördinator intensieve omgangsbegeleiding bij jeugd- en gezinshulpinstelling Kompaan in Goirle. Hetzelfde gebeurt met verjaardagen, het halen van een zwemdiploma en andere belangrijke gebeurtenissen in een kinderleven. 'Kinderen, ouders, stiefouders; samengestelde gezinnen brengen iedereen in een loyaliteitsconflict. Je kunt het nu eenmaal niet iedereen naar de zin maken. Voor kinderen is een samengesteld gezin altijd een overlevingsstrijd.' Faro begeleidt jaarlijks zo'n vijftien samengestelde gezinnen die uit elkaar dreigen te vallen. Zo'n zestig procent van die gezinnen blijft uiteindelijk toch bij elkaar. Ouders moeten volgens haar veel eerder hulp zoeken, liefst al bij de start van hun nieuwe relatie.

te snel intrekken

In 2009 woonden 134.730 kinderen in een samengesteld gezin. Dat is 4,3 procent van alle kinderen in Nederland. Daarnaast woonde in 2009 nog eens 13 procent van de kinderen bij alleen moeder of

vader, zonder partner. In 2014 was dit percentage gestegen naar 15 procent. Het Centraal Bureau voor de Statistiek komt pas eind dit jaar met nieuwe cijfers over het aantal kinderen in samengestelde gezinnen, maar naar verwachting is dit aantal aanzienlijk gestegen. Het Nederlands Jeugdinstituut stelt zelfs dat bijna tien procent van de Nederlandse gezinnen is samengesteld. Liefst zestig procent van de relaties die aan deze gezinnen ten grondslag liggen, strandt.

Corrie Haverkort is filosoof, gespecialiseerd in de ethiek van het samengestelde gezin en co-auteur van het boek *Kinderen uit nieuwe gezinnen*. Volgens haar stranden veel nieuwe relaties omdat gescheiden ouders te snel bij een nieuwe partner intrekken. 'Als je na twee of drie maanden al met een ander gaat samenwonen, is dat te heftig voor kinderen. Het is beter het een aantal jaar rustig aan te doen en de scheiding te verwerken, voor je in een nieuwe relatie stapt.'

Haverkort beseft dat dit meer uitzondering dan praktijk is. Wat bijvoorbeeld als er een derde in het spel is? 'Ook dan moet de ouder het belang van het kind bovenop stellen. Je kunt niet zomaar dolverliefd je kinderen die nergens om gevraagd hebben, in een relatie meetrekken. Ouders moeten eerst samen weer door een deur kunnen. Als dat bouwwerk staat, kun je bouwen aan een nieuw gezin.' Volgens Haverkort lopen stiefgezinnen ook vaak stuk, omdat kinderen de stiefouders niet kunnen verdragen, of andersom.

Hoe nauw het komt bij het aangaan van een nieuwe relatie, blijkt uit het voorbeeld van Jorieke. Toen zij dertien was, gingen haar ouders scheiden, omdat mama een nieuwe vriend had. Moeder en dochter gingen op een flatje wonen en moeder hield op afstand de relatie met haar vriend vol. Na twee jaar kwam toch de verhuizing naar de man, die aan de andere kant van het land woont. Elk weekend naar papa toe kon niet meer. Vader wist van niets en was woedend. Hij stapte naar de rechter. Jorieke noemt wat volgde een 'hel'. Ging ze vroeger zelfs nog met haar vader en moeder uit eten, nu zag zij hen nooit meer tegelijk. Haar vader was vol wrok over mama en haar vriend. Stiefvader kon in de ogen van Jorieke niets goeds meer doen en de relatie van haar moeder strandde.

Haverkort: 'De eerste stap van wachten was goed. Maar toen moeder naar haar zin lang genoeg had gewacht, stortte zij zich alsnog zonder voorbereiding in de nieuwe gezinssituatie. De grote afstand maakte de zaak nog complexer, maar die problemen zie je steeds vaker voorkomen, door de populariteit van datingsites.'

voorbereiding is de sleutel

Goede voorbereiding is daarom de sleutel. Dat besef dringt langzaam door bij ouders die een nieuw gezin vormen, merkt Haverkort. De onderzoeken die de afgelopen jaren zijn gepubliceerd over de schaduwzijde van samengestelde gezinnen, hebben tot meer bewustzijn geleid. Ouders schakelen steeds vaker hulp in van stiefcoaches en andere begeleiders om te voorkomen dat zij bij die zestig procent zitten waar het mis gaat.

Stiefoudercoach en relatietherapeut Patricia Heije is in die niche gedoken en richtte het bureau Stiefgoed op, waar vier mensen met verschillende specialismen werken. Volgens haar het eerste bureau dat puur gericht is op hulpverlening aan samengestelde gezinnen. 'Wij leren mensen te wennen aan een nieuw soort gezin. Van huis uit leer je hoe een kerngezin werkt. Na een scheiding en het vormen van een nieuw gezin, verandert alles. Mensen ervaren dat als een onnatuurlijke situatie. Hoe ga je bijvoorbeeld om met je stiefbroers of stiefkinderen? Je bent niet de vader, maar hebt wel een rol in huis.'

Heije ziet steeds meer nieuwe gezinnen die goed voorbereid willen zijn en om hulp vragen, maar het merendeel van haar cliënten komt toch vanuit een crisissituatie. 'De wil om de tweede keer bij elkaar te blijven is bij deze mensen groter dan bij mensen die voor hun eerste relatie vechten. De liefde is vaak nog groot, ik heb nog nooit meegemaakt dat het ging over een partner die vreemdging. Men weet eenvoudigweg niet hoe het werkt om in zo'n gecompliceerde omgeving een gezin te vormen.'

Allerlei emoties spelen deze samengestelde gezinnen parten. Jaloezie, schaamte, liefde, angst, wrok. 'Je voelt van alles, maar weet niet precies wat er gebeurt. Wij helpen mensen daar de vinger op te leggen. Je moet schakelen tussen verschillende rollen. Biologische ouder, stiefouder, broer, stiefzus. Het betekent dat je je ego aan de kant zet. Stiefouders krijgen vaak de neiging er de brui aan te geven en trekken zich mentaal gezien terug. Sommige ouders gaan zich overschreeuwen in de hoop aandacht en respect af te dwingen bij hun stiefkinderen, of nemen juist de rol van een kind aan.'

Heije komt de meest complexe situaties tegen. 'Ik heb meegemaakt dat het de vierde relatie van iemand was, met kinderen uit drie eerdere relaties. Ik teken vaak mee met een genogram (een soort stamboom) om een schema te krijgen hoe de situatie in elkaar zit.'

Volgens Heije heeft de aanpak van Stiefgoed resultaat. 'Negentig procent van de samengestelde gezinnen die naar ons toekomen, blijft bij elkaar.'

In slechts tien procent van de gevallen spreekt Heije ook met de kinderen zelf. 'Dat doen we alleen als er iets hersteld moet worden tussen (stief)ouder en kind en er dingen écht uitgesproken moeten worden. Verder gaat het er vooral om dat de volwassenen weer op een lijn staan. Dan komt er rust en volgen de kinderen weer.'

meer oog voor kinderen

Volgens Esther Faro, zorgcoördinator omgangsbegeleiding bij jeugdzorgaanbieder De Kompaan, moet er ook vanuit hulpverlening juist vanaf het begin aandacht zijn voor de kinderen en ook met hen worden gesproken. 'Het zwaartepunt moet van relatietherapie naar meer oog voor de kinderen.' Ze pleit ervoor dat al bij de rechtbank de kinderen gehoord worden door gedragsdeskundigen en hun ontwikkeling en stem een plek krijgt in het ouderschapsplan dat na een scheiding wordt opgesteld om afspraken over de positie van de kinderen na de scheiding te maken. 'In Brabant loopt momenteel een proef om te kijken wat deze werkwijze oplevert.'

Faro stelt dat samengestelde gezinnen vaak in een vroeg stadium al uit elkaar vallen, waardoor kinderen tegen verlieservaring op verlieservaring aanlopen. 'Hun visie op relaties wordt daardoor verstoord.' Om ouders goed voor te bereiden is jeugdzorgaanbieder De Kompaan in gemeenten in West-Brabant daarom een scheidingschool gestart, waarbij ouders in buurthuizen worden geïnformeerd over wat erbij komt kijken om in een samengesteld gezin te leven.

Heije benadrukt dat het samengestelde gezin niet alleen nadelen kent. 'Kinderen zien dat hun ouder weer echt van iemand houdt. Zij vinden het belangrijk om hun ouders gelukkig te zien. Er komt meer positiviteit in huis. In sommige gevallen wordt er bij een scheiding veel van kinderen gevraagd aan extra taken in huis. Bij een nieuwe relatie kunnen zij hun zorgzame rol loslaten. Met twee volwassenen is er sowieso meer aandacht voor de kinderen, er komt meer gezelligheid. En het wereldbeeld van de kinderen wordt vergroot, doordat er iemand met een andere achtergrond komt inwonen. Ik ben bijvoorbeeld niet goed in exacte vakken. Als mijn kinderen iets niet snappen, gaan ze naar mijn nieuwe partner toe. En omdat een stiefouder iets verder van de kinderen af staat, gaan ze soms juist naar hem of haar toe om advies te vragen.'

samenleving verandert

Wat voor gevolgen heeft het voor de samenleving als steeds meer kinderen opgroeien in een samengesteld gezin en tijdens hun kindertijd soms zelfs meerdere keren van gezinsvorm veranderen?

‘Deze ontwikkeling verandert de samenleving ontzettend’, zegt Haverkort. Ze voert die ontwikkeling terug tot het vrijheidsdenken dat al in de Verlichting is geworteld. ‘Mensen willen de vrijheid hun partner te kiezen en die keuze te heroverwegen en laten zich niet meer door de kerk gezeggen.’

Omdat steeds meer kinderen een echtscheiding meemaken, is de verwachting dat zij ook eerder zullen scheiden. Haverkort bespeurt echter ook een andere ontwikkeling. ‘We zien nu de eerste generatie ouders opkomen die vaak zelf een scheiding heeft meegemaakt in de jeugd. Sommigen denken dat ze het prima alleen kunnen redden, want dat deed hun moeder ook. Maar zij denken ook dieper na over relaties en weten dat die niet vanzelfsprekend standhouden. Vooral hoger opgeleiden doen meer moeite om hun relatie stabiel te houden.’

De filosoof Haverkort merkt op dat 54 procent van de mensen spijt heeft van hun echtscheiding. ‘Ze zeggen “als ik wist hoeveel energie ik in het opbouwen van een tweede relatie moet steken, dan had ik die liever in mijn eerste relatie gestoken”.’

zelf gescheiden

Nu jeugdzorg een taak van gemeenten is, pleit Haverkort ervoor om per gemeente in kaart te brengen hoeveel samengestelde gezinnen er zijn en hen te ondersteunen in het opbouwen van die nieuwe relatie. ‘De centra voor jeugd en gezin kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Treurig eigenlijk dat we geen minister voor Jeugd en Gezin meer hebben, juist nu de behoefte aan begeleiding van stiefgezinnen steeds groter wordt.’

Haverkort is zelf gescheiden en bouwde naar eigen zeggen met succes een nieuw gezin op. Ze wil vooral geen pleidooi tegen het opbreken van relaties houden. ‘Maar het moet meer de standaard worden dat kinderen voorop worden gesteld. Kinderen willen het liefst dat papa en mama bij elkaar blijven. Dus mag je een hoge inzet verwachten om relaties in stand te houden. De samenleving krijgt steeds meer door dat scheiding vaak diep lijden met zich brengt.’ groot gezin is vaker samengesteld

Steeds meer samengestelde gezinnen melden zich bij de Stichting Gezin en de hieraan gekoppelde website grootgezin.nl. 'De traditionele gezinnen zijn al lang niet meer in de meerderheid', zegt voorzitter Nell Coumans. Toen zij haar stichting oprichtte, meldden zich vrijwel alleen gezinnen met soms wel acht of negen kinderen uit een relatie. 'Nu noemen steeds meer samengestelde gezinnen zich "groot". De ene partner brengt vier kinderen mee uit een vorige relatie, de ander drie en dan krijgt het nieuwe stel soms zelf ook nog kinderen.'

De problemen die deze gezinsvormen met zich meebrengen zijn dermate verschillend, dat Coumans een aparte rubriek op het forum heeft aangemaakt. 'Kinderen zitten het ene weekend bij vader, de andere week bij moeder. In een huis dat is berekend op drie kinderen, moeten ineens zeven kinderen slapen. Dat vraagt veel flexibiliteit.'

Op het forum blijkt dat een groot gezin ontstaan uit een scheiding en een nieuwe relatie, voor forse problemen kan zorgen. Zo doet Marijke haar verhaal. 'Soms zou je je even apart als gezin een half jaar terug moeten kunnen trekken. Even alles tot rust en gas terug.' Marijke voelt zich verantwoordelijk voor zowel haar eigen kinderen als die van haar nieuwe partner. De oudste wordt voor haar gevoel tegen haar opgezet door zijn ex-partner. De jongste heeft vanaf de geboorte buikklasten. 'Voor mijn gevoel heb ik erg mijn best gedaan voor zijn kids, maar ergens houdt het op', schrijft ze op een forum van grootgezin.nl. 'Het doet mij steeds meer pijn en dan ga je steeds meer je eigen kant op met je eigen kinderen. Het lijkt allemaal zo mooi in het begin, maar het kost bergen energie.'